

Ljubinko Mitrović*
Nikolina Grbić Pavlović**
Gojko Pavlović***

Stručni rad
UDK 342.74(497.6:4)
342.76(497.6)
342.78(497.6)
Rad primljen: 25. kolovoza 2016.

DEROGIRANJE LJUDSKIH PRAVA U VANREDNOM STANJU – SLUČAJ BOSNE I HERCEGOVINE

Sažetak: *Ključni segment, odnosno elemenat, ustavnog poretka u Bosni i Hercegovini jesu ljudska prava i njihova zaštita. Član II. Ustava Bosne i Hercegovine, kao i Aneks I. na Ustav Bosne i Hercegovine navode impozantnu listu ljudskih prava i međunarodnih instrumenata koja se imaju primjenjivati u Bosni i Hercegovini. Međutim, danas u Bosni i Hercegovini ljudska prava postaju floskula koja se često koristi u dnevopolitičke svrhe, svakako bez razumijevanja stvarnog značenja tog pojma i izgrađene svijesti o efektivnim mehanizmima kojima se ona štite. Pored toga, Ustav Bosne i Hercegovine uopšte ne sadrži odredbe o ograničavanju, odnosno derogaciji ljudskih prava, kao ni odredbe o vanrednom i ratnom stanju. Zbog toga je cilj ovog rada da se ukaže na određene specifičnosti u odnosu na mogućnosti derogacije ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, a koje proističu iz obaveze direktne primjenjivosti Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda u Bosni i Hercegovini.*

Ključne riječi: *ljudska prava, vanredno stanje, derogacija, Bosna i Hercegovina*

1. UVOD

Ljudska prava su ona prava koja ima svako ljudsko biće. Njih ne dodjeljuje pojedincu država, već su to prava koja svako ima po svom rođenju. Ona su postojala i prije države, pa ih pojedinac njoj ne duguje i ona ih mora poštovati.¹ Kako ističe Norberto Bobio (*Norberto Bob-*

* Dr. sc. Ljubinko Mitrović, redovni profesor na Fakultetu pravnih nauka Univerziteta APEIRON u Banjoj Luci i Obmudsmen za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Akademika Jovana Surutke br. 13, 78000 Banja Luka. Adresa e-pošte: lj.mitrovic@ombudsmen.gov.ba.

** Dr. sc. Nikolina Grbić Pavlović, docentica na Pravnoj katedri Visoke škole unutrašnjih poslova Univerziteta u Banjoj Luci, Bulevar Živojina Mišića 10A, 78000 Banja Luka. Adresa e-pošte: nikolinagrbić@blic.net.

*** Dr. sc. Gojko Pavlović, asistent na Katedri bezbjednosnih nauka Visoke škole unutrašnjih poslova Univerziteta u Banjoj Luci, Bulevar Živojina Mišića 10A, 78000 Banja Luka. Adresa e-pošte: pavlovicgojko@gmail.com.

1 Milosavljević, B., Popović, D., *Ustavno pravo*, Treće izmenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta Union i Javno preduzeće Službeni glasnik, Beograd, 2009., str. 141.

bio), "čovjek, tj. svi ljudi bez izuzetaka posjeduju po prirodi i time nezavisno od svoje volje, a naročito volje jednog ili nekolicine drugih, određena temeljna prava kakva su prava na život, slobodu, sigurnost i sreću".² Sama ideja potiče iz teorije prirodnog prava,³ ali su se sve do XVIII. vijeka ljudska prava svodila na privilegije koje su bile garantovane pojedinim staležima. Tek u doba velikih građanskih revolucija vrši se konstitucionalizacija ljudskih prava,⁴ a period između dva svjetska rata, a naročito poslije Drugog svjetskog rata, predstavlja vrijeme u kome dolazi do procesa njihove internacionalizacije, te na koncu, i do procesa univerzalizacije, tj. svjetskog prostiranja ljudskih prava.⁵ Osnovni principi na kojima se temelje ljudska prava jesu poštovanje ljudskog dostojanstva, univerzalnost, neotuđivost i jednakost.

Postoje mnogobrojne klasifikacije ljudskih prava, a čini se da je najzastupljenija ona koja ljudska prava kategoriše u tri generacije prema vremenu nastanka. Tako u prvu generaciju spadaju lična i politička prava, u drugu ekonomska, socijalna i kulturna prava, a u treću tzv. prava solidarnosti.⁶

Posebno je važno ukazati na smisao ličnih prava, odnosno sloboda, a koji upravo leži u ograničavanju moći represivnih državnih organa do granice iza koje počinje pravno zaštićen prostor od upletanja trećih lica i državnih organa,⁷ odnosno zahtjev da svaka takva radnja mora biti zasnovana na ustavu i zakonu. Ljudska prava imaju određenu dijalektičku ulogu u životu države i pojedinca, tj. ona treba da pomire efikasnost državne vlasti, s odbranom od iste te vlasti. S jedne strane, država je jamac ljudskih prava i obezbjeđuje institucionalni okvir za njihovu zaštitu, dok s druge strane, država odnosno njeni organi upravo su oni koji najčešće ugrožavaju pojedina prava pojedinaca.

2. MOGUĆNOSTI PRIVREMENOG ODSUPANJA OD LJUDSKIH PRAVA

Najvažniji međunarodni dokumenti o ljudskim pravima propisuju mogućnost kojom se pojedina prava i slobode mogu privremeno opozvati. Privremeno opozivanje, odnosno odstupanje od proklamovanih ljudskih prava, ima drugačiji karakter od ograničenja po tome što se uvodi samo u najtežim situacijama (radi se o ratnom i vanrednom stanju) i može da traje samo do okončanja tih situacija.

Za ove "najteže situacije" Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima koristi složenicu "u slučaju da izuzetna opšta opasnost ugrozi opstanak nacije",⁸ dok su prema Evropskoj

2 Bobio, N., *Liberalizam i demokratija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1995., str. 23.

3 Finis, Dž., *Prirodno pravo*, CID, Podgorica, 2005., str. 33.

4 Fridrih, K., *Konstitucionalna demokratija*, CID, Podgorica, 2005., str. 143.

5 Milosavljević, B., *Uvod u teoriju ustavnog prava*, Pravni fakultet Univerziteta Union i Javno preduzeće Službeni glasnik, Beograd, 2011., str. 34.

6 Weston, B., Human rights, *Human Rights Quarterly*, Vol. 6, No. 3, 1984, pp. 257–283.

7 Dvorkin, R., *Suština individualnih prava*, JP Službeni list SRJ, CID, Beograd, Podgorica, 2001.

8 Član 4. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (*The International Covenant on Civil and Political Rights*), usvojen od Generalne skupštine Ujedinjenih nacija Rezolucijom broj 2200 A(XXI) od 16. decembra 1966. godine, a stupio je na snagu 23. marta 1976. godine.

konvenciji odstupanja moguća kada se radi “o ratu ili drugoj javnoj opasnosti koja prijete opstanku nacije”.⁹ Evropska konvencija, pri tome, propisuje četiri uslova koja moraju biti ispunjena za dopušteno odstupanje. Ti uslovi su sljedeći: postojanje rata ili druge javne opasnosti (pri čemu ta javna opasnost mora biti takva da prijete opstanku nacije), zatim da odstupanja moraju biti samo u najnužnijoj mjeri koju iziskuje konkretna opasnost, a da preduzete mjere ne smiju biti u neskladu sa drugim obavezama države u odnosu na međunarodno pravo.¹⁰

Prije odstupanja od ljudskih prava i osnovnih sloboda, prema članu 4. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, nalaže se obaveza državama da takva stanja proglašavaju zvaničnim putem, kao i da o tome odmah obavijeste generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, svakako uz obavezu navođenja ljudskih prava od kojih se odstupa i razloga za odstupanje. Ista obaveza postoji i prilikom okončanja odstupanja. Slične obaveze za države predviđa i Evropska konvencija (član 15.), s tim što se obavještenja podnose generalnom sekretaru Savjeta Evrope, i što ne postoji obaveza zvaničnog proglašenja mjera.¹¹ Prema tome, za odstupanje je potrebna odluka nadležnog državnog organa. Ovo pravo obično pripada parlamentu, a kada on nije u mogućnosti da se sastane, odluku najčešće donosi organ izvršne vlasti.¹² Tek nakon što je donesena odluka moguće je propisati mjere kojima se odstupa od pojedinih prava. Na ovaj način države se nalaze pod izvjesnim međunarodnim nadzorom.

Postoji obaveza da država koja odstupa od pojedinih prava “mora da pokaže: (1) da postoji izvanredna i opasna situacija i (2) da su mjere koje time uvodi stvarno neophodne”.¹³ Iz navedenog proizilazi da se mora voditi računa o proporcionalnosti uvedenih mjera i cilja koji se želi tim mjerama postići.

Pojam vanrednog stanja jeste najčešće neodređen i uopšten, dok je pojam ratnog stanja prilično jasan. Zbog toga se često za određivanje vanrednog stanja koriste različiti i uopšteni izrazi poput opsadno stanje, stanje nužde ili stanje neposredne javne opasnosti i sl. Ovo ima za cilj da ostavi prostor za obuhvatanje različitih situacija koje mogu ugroziti opstanak države i njenih građana, kao što su oružane pobune, terorizam,¹⁴ državni udari, neredi velikih razmjera, prirodne katastrofe i drugo.¹⁵

Upravo zbog neodređenosti pojma vanrednog stanja i široko datih mogućnosti da pojedine države proizvoljno proglašavaju takvo stanje i suspenduju ljudska prava i osnovne slobode, Evropski sud za ljudska prava i Evropska komisija za ljudska prava utvrdili su određena mjerila kao

9 Član 15. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (*The European Convention on Human Rights – formally the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*), usvojena od strane Savjeta Evrope u Rimu 4. novembra 1950. godine, a stupila je na snagu 3. septembra 1953. godine.

10 *Ibid.*

11 Dimitrijević, V.; Popović, D.; Papić, T.; Petrović, V., *Međunarodno pravo ljudskih prava*, Drugo izdanje, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2007., str. 129.

12 Milosavljević, B., *op. cit.* u bilj. 5.

13 Dimitrijević, *et al.*, *op. cit.* u bilj. 11.

14 Poslije terorističkog napada u Njujorku, 11. septembra 2001. godine, u pojedinim zemljama došla je do izraza težnja pribjegavanja vanrednim mjerama. U vezi s tim tadašnji Komesar za ljudska prava Savjeta Evrope (Alvaro Hil-Robles) upozorio je na opasnost od širenja prakse vanrednih mjera te ukazao na to da sama činjenica povećanja opšte opasnosti od terorizma ne predstavlja dovoljno opravdanje za odstupanje od primjene odredaba Evropske konvencije o ljudskim pravima, već da je potrebno pri uvođenju vanrednih mjera dokazati postojanje konkretne opasnosti (Popović, D., *Evropsko pravo ljudskih prava*, JP Službeni glasnik, Beograd, 2012., str. 35.

15 Milosavljević, B., Popović, D., *op. cit.* u bilj. 1, str. 174.-175.

međunarodno prihvatljive razloge za proglašenje vanrednog stanja. S tim u vezi, da bi proglašenje vanrednog stanja bilo prihvatljivo, opasnost mora biti izuzetna, neposredna, da prijete čitavoj državi i da ugrožava organizovani život u konkretnoj državi. Svrha proglašenja vanrednog stanja, u svakom slučaju, treba da bude legitimna, a ona će biti legitimna samo onda kada cilj njegovog proglašenja nije sračunat na uvođenje diktature ili kršenje ljudskih prava, već na otklanjanje ozbiljnih opasnosti i brzi povratak zemlje ka normalnom funkcionisanju ustavnog sistema i punom uživanju ljudskih prava i osnovnih sloboda.¹⁶

Prema praksi Evropskog suda, vanredno stanje može se proglasiti ako postoji kombinacija nekoliko od sljedećih uslova: prisustvo tajne vojske na teritoriji države, uključene u neustavne aktivnosti i koja za ostvarivanje svojih ciljeva koristi nasilje,¹⁷ djelovanje takve vojske i izvan teritorije države, a koje ugrožava odnose sa susjednom državom,¹⁸ stalno i alarmantno povećanje terorističkih aktivnosti;¹⁹ javna opasnost mora biti stvarna i neposredna;²⁰ efekti javne opasnosti moraju se odnositi na cijelu naciju;²¹ mora biti pod prijetnjom nastavak organizovanog života nacije;²² kriza ili opasnost moraju biti izuzetne,²³ u smislu da normalne mjere ili ograničenja, koje Evropska konvencija dozvoljava u cilju održavanja javne bezbjednosti, zdravlja ili reda, jednostavno nisu adekvatne.²⁴

Takođe, postoje još i zahtjevi koji se tiču ograničenog trajanja mjera odstupanja, kao i prava od kojih se ne može odstupiti. Tako Evropska konvencija taksativno navodi ljudska prava od kojih se ne može odstupiti u vrijeme vanrednog stanja, i to su sljedeća prava: pravo na život (član 2.), zabrana mučenja (član 3.), zabrana ropstva i prinudnog rada (član 4.) i kažnjavanje samo na osnovu zakona, tj. načelo legaliteta (član 7.). Ova prava nazivaju se još neprikosnovanim, odnosno univerzalnim ljudskim pravima.

3. USTAVNA POZICIJA LJUDSKIH PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI

U Preambuli Ustava Bosne i Hercegovine²⁵ uočava se naglasak na osnovne ljudske vrijednosti kao što su ljudsko dostojanstvo, sloboda i jednakost, pozivanje na mir, pravdu, toleranciju

16 Milosavljević, B., *op. cit.* u bilj. 5, str. 192.; Milosavljević, B., Popović, D., *op. cit.* u bilj. 1, str. 175.

17 Vidjeti: *Lawless protiv Irske*, presuda od 1. jula 1961. godine, serija A br. 3, str. 56.

18 *Ibid.*

19 *Ibid.*

20 Vidjeti: *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 18. januara 1978. godine, serija A br. 25., str. 78.

21 Vidjeti: *Greek Case* (1969.) 12, Godišnjak 1, stav 153.

22 *Ibid.*

23 *Ibid.*

24 Uporedi: Gomien, D., *Kratak vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima*, 3. izdanje, Vijeće Evrope, Sarajevo, 2005., str. 172.–173. Dijk, van P., Hoof, van G. J. H., *Teorija i praksa Evropske konvencije o ljudskim pravima*, Treće izdanje, Muller, Fond otvoreno društvo BiH, Sarajevo, 2001., str. 694.–695.

25 Ustav Bosne i Hercegovine samo je jedan od aneksa Dejtonskog mirovnog sporazuma (zvanični naziv: *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina* – Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini). Stvoren je kao dio mirovnog paketa dogovorenog u Dejtonu u novembru 1995. godine, prihvaćenog od strane dva entiteta (Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske) i centralne vlade Republike Bosne i Hercegovine. Dostupno na: http://www.parlament.ba/vazniji_propisi/Ustav_BiH/ S.pdf.

i pomirenje. Pored toga, u Preambuli se poziva na ciljeve i načela Povelje Ujedinjenih naroda, Opštu deklaraciju o ljudskim pravima, međunarodne paktove o civilnim i političkim pravima, odnosno o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Deklaraciju o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičkim manjinama, kao i druge instrumente ljudskih prava. Ne upuštajući se u pitanje normativnog karaktera Preambule Ustava i njenog djelovanja,²⁶ nesporno je da je Ustav Bosne i Hercegovine prema svojoj Preambuli uobičajen tako da se u Bosni i Hercegovini obezbijedi zaštita individualnih i kolektivnih prava saglasno svim instrumentima o pravima i slobodama primjerenim demokratskom svijetu.²⁷ Ustavom je propisano da će Bosna i Hercegovina i oba njena entiteta obezbijediti najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Odredbe člana II Ustava u cijelosti se odnose na ljudska prava i osnovne slobode. Naime, odredbe ovog člana sadrže listu prava i sloboda koje garantuje Ustav Bosne i Hercegovine. Tako sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju sljedeća ljudska prava i osnovne slobode: pravo na život; pravo da ne budu podvrgnuta mučenju ili nehumanom i ponižavajućem postupku ili kazni; pravo da ne budu držana u ropstvu ili potčinjenosti ili na prinudnom ili obaveznom radu; pravo na ličnu slobodu i bezbjednost; pravo na pravičan postupak u građanskim i krivičnim stvarima i druga prava u vezi s krivičnim postupkom; pravo na privatni i porodični život, dom i prepisku; slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti; slobodu izražavanja; slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja; pravo na brak i zasnivanje porodice; pravo na imovinu; pravo na obrazovanje i pravo na slobodu kretanja i prebivališta.²⁸ Takođe, u ustavima entiteta,²⁹ kao i Statutom Brčko distrikta Bosne i Hercegovine³⁰ predviđene su liste ljudskih prava koje se imaju primjenjivati na njihovoj teritoriji, uključujući pored nabrojanih još i ekonomska i socijalna prava.

Prema članu II. tačka 6. Ustava, obaveza primjene i poštovanja ljudskih prava i sloboda iz člana II. Ustava utvrđena je za Bosnu i Hercegovinu i sve sudove, ustanove, državne organe i tijela, kojima posredno rukovode entiteti ili koja djeluju unutar entiteta. Uživanje navedenih prava i sloboda obezbijedeno je svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi kao što su pol, rasa, boja, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno i socijalno porijeklo ili povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili neki drugi status.

Ustav Bosne i Hercegovine, u članu II tačka 3. navodi prava koja su gotovo identična pravima iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, ali i pored te činjenice,

26 Tako S. Savić ističe da se sa teorijsko-pravnog aspekta veoma jednostavno može dokazati da preambula ustava nije normativni iskaz, iskaz o trebanju, u pravnom smislu riječi, te da, u tom smislu, ne može ni obavještavati. Preambula ne sadrži nikakve normativne iskaze o trebanju, ciljeve i opredjeljenja. Dakle, ona nije norma. Međutim, prema njenim riječima, ona obavezuje u jednom drugom smislu, političkom, koji je, s obzirom na karakter ustava kao pravnog i političkog akta, takođe značajan (Vidjeti: Savić, S., *Konstitutivnost naroda u Bosni i Hercegovini, Pravna priroda preambule*, Pravni fakultet, Banja Luka, 2000.). U vezi sa ovim pitanjem, vidjeti i Odluku Ustavnog suda BiH, broj predmeta U-5/98, od 18. avgusta 2000. godine.

27 Mitrović, Lj., *Uloga ustavnog suda u zaštiti i kontroli ustavnosti*, Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd, 2005., str. 127.

28 Član II Ustava Bosne i Hercegovine.

29 Ustav Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 21/92 – prečišćeni tekst, 28/1994, 8/1996, 13/1996, 15/1996, 16/1996, 21/1996, 21/2002, 26/2002, 30/2002, 31/2002, 69/2002, 31/2003, 98/2003, 115/2005 i 117/2005; Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 1/1994, 13/1997, 16/2002, 22/2002, 52/2002, 63/2003, 18/2003, 9/2004, 20/2004, 33/2004, 71/2005, 72/2005 i 88/2008.

30 Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, broj 17/2008 i 39/2009.

Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda daje se posebno mjesto u Ustavu Bosne i Hercegovine. Naime, Ustav Bosne i Hercegovine, u članu II tačka 2. propisuju da se prava i slobode iz Evropske konvencije i njenih protokola direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini, kao i da ovi akti imaju primat nad svim drugim zakonima.³¹ Zbog toga se, s razlogom, postavlja pitanje odnosa Ustava Bosne i Hercegovine i Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.³²

Kada je riječ o obavezi poštivanja ljudskih prava, kako je to utvrđeno u članu II tačka 2. Ustava Bosne i Hercegovine, u odnosu na položaj Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u ustavnopravnom poretku Bosne i Hercegovine, možemo istaći da ovakva formulacija Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda svrstava u osnovni stub ustavnog poretka u Bosni i Hercegovini. Time je Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda možda čak data i veća pravna snaga od samog Ustava Bosne i Hercegovine.³³

Argument za ovakav stav predstavlja odredba člana X Ustava Bosne i Hercegovine koji utvrđuje postupak amandmanske izmjene Ustava Bosne i Hercegovine, gdje se u njegovoj tački 2. utvrđuje da se nijednim amandmanom na Ustav Bosne i Hercegovine ne može eliminirati niti umanjiti bilo koje od prava i sloboda iz člana II Ustava Bosne i Hercegovine, niti izmijeniti ova odredba.³⁴ Time je član II Ustava Bosne i Hercegovine postao jedini član Ustava Bosne i Hercegovine koji se ne smije ni na koji način izmijeniti, niti se njegovom izmjenom mogu redukovati ljudska prava koja on štiti.

Treba istaći da se, u pogledu formulacije o direktnoj primjenjivosti Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u Bosni i Hercegovini, radi o odredbi koja dopušta neposrednu primjenu prava, sadržanih u njoj, od strane sudova u Bosni i Hercegovini, i to bez donošenja naknadnih akata za njihovu provedbu. Istovremeno, suština pojma direktne primjenjivosti jeste da se zabrani državnim organima da na bilo koji način sprečavaju primjenu tih prava.³⁵

31 Član II tačka 2. i 3. Ustava Bosne i Hercegovine.

32 S obzirom na to da Ustav Bosne i Hercegovine nije nikada objavljen na jezicima njegovih konstitutivnih naroda jedina relevantna verzija jesta ona izvorna napisana na engleskom jeziku. Tako, u tekstu Ustava na engleskom jeziku u članu II tački 2. navedeno je: "The rights and freedoms set forth in the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and its Protocols shall apply directly in Bosnia and Herzegovina. These shall have priority over all other law". Prevođenjem na srpski jezik i tumačenjem ovog stava moglo bi se zaključiti da se pojam *over all other law* tumači tako da se Evropska konvencija u pravnom poretku Bosne i Hercegovine nalazi iznad pravnog poretka Bosne i Hercegovine, a time i Ustava Bosne i Hercegovine. Kao potvrda ovakvog stava može se navesti i formulacija člana III, tačka 3. stav b, Ustava Bosne i Hercegovine, u kojem je navedeno: "The general principles of international law shall be an integral part of the law of Bosnia and Herzegovina and the Entities, što se prevodi kao: *opšti principi međunarodnog prava predstavljaju integralni dio pravnog poretka Bosne i Hercegovine i entiteta*. Ovdje se, dakle, riječ *law* prevodi kao pravni poredak, a radi se o sličnom kontekstu kao što je to u članu II tački 2. Ustava Bosne i Hercegovine. Takođe, u članu I tački 2. Ustava Bosne i Hercegovine se navodi: "Bosnia and Herzegovina shall be a democratic state, which shall operate under the rule of law and with free and democratic elections", gdje pojam *rule of law* sasvim izvjesno označava dobro poznati pojam *vladavine prava*, koji se često potpuno pogrešno prevodi i kao *vladavina zakona*, što je suštinski mnogo bliže shvatanjima "kontinentalno-germanskog" poimanja prava, što bi bilo prihvatljivo da Ustav Bosne i Hercegovine ne predstavlja tipični izdanak anglo-američkog pristupa izradi opštih akata (Živanović, M. (ur.), *Ljudska prava u Bosni i Hercegovini 2008*, Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2009., str. 31.–32.).

33 Pavlović, G., Grbić-Pavlović, N., *Ustavne i međunarodnopravne garancije ljudskih prava u Bosni i Hercegovini kao osnov prevazilaženja nezaposlenosti*, u: Kovačević, B., Vejnović, D. (ur.), *Nezaposlenost...*, Zbornik radova, Klub intelektualaca 123, Evropski defendologija centar, Banja Luka, 2011., str. 246.

34 Član X Ustava Bosne i Hercegovine.

35 Živanović, M. (ur.), *op. cit.* u bilj. 32, str. 33.

4. DEROGACIJA LJUDSKIH PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Ustav Bosne i Hercegovine ne sadrži izričite odredbe o ograničenjima i derogaciji ljudskih prava. Međutim, u odredbi člana II tačka 2. Ustava Bosne i Hercegovine navodi se da se prava i slobode određene u Evropskoj konvenciji te njenim protokolima direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini.³⁶ Shodno tome, možemo zaključiti da ograničenja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini proizlaze iz Evropske konvencije i njenih protokola.

Takođe, Ustav Bosne i Hercegovine ne sadrži ni izričite odredbe o mogućnosti derogacije ljudskih prava u slučaju vanrednog stanja. Međutim, već pomenutim unošenjem u Ustav odredbe o direktnoj primjeni Evropske konvencije te njenom prioritetu nad svakim drugim pravnim aktima, uvedeno je i pravo na derogaciju određenog broja ljudskih prava. Prema tome, sve odredbe iz člana 15. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda odnose se, zapravo, i na Bosnu i Hercegovinu.³⁷ U tom smislu, ukoliko Bosna i Hercegovina želi suspendovati određena ljudska prava prema ovlaštenjima iz odredbe člana 15. Evropske konvencije, onda ona mora ispoštovati sljedeće uslove: a) mora biti proglašen rat ili druga ozbiljna opasnost koja ugrožava opstanak nacije;³⁸ b) srazmjernost preduzetih mjera mora biti u skladu sa ozbiljnošću situacije; c) mora postojati saglasnost sa drugim obavezama međunarodnog javnog prava; d) postoji zabrana derogiranja određenih ljudskih prava; e) postoji obaveza informisanja generalnog sekretara Savjeta Evrope o preduzetim mjerama, kao i informisanje generalnog sekretara Savjeta Evrope o prestanku preduzetih mjera.³⁹

Iako Ustav Bosne i Hercegovine ne sadrži odredbe o uvođenju ratnog i vanrednog stanja, ovakve odredbe postoje u pravnom poretku u Bosni i Hercegovini, tj. navedene su u Ustavu Republike Srpske (član 70.) i Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine (član 9.). Tako Ustav Republike Srpske, u članu 70. stav 3. propisuje da Narodna skupština Republike Srpske proglašava vanredno stanje za Republiku, ili dio Republike, u slučaju ugrožavanja bezbjednosti, uslijed elementarnih nepogoda (poplava, zemljotresa i požara), prirodnih katastrofa, epidemija, povreda ljudskih prava i sloboda te normalnog funkcionisanja ustavnih organa Republike Srpske.⁴⁰ Takođe, propisano je da se prethodno navedeni stav ne odnosi na upotrebu vojske i druge mjere iz nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine. S druge strane, Federacija Bosne i Hercegovine, odnosno njena Vlada, ima ovlaštenje, prema članu 9. Ustava Federacije, da donosi uredbu sa zakonskom snagom u slučaju opasnosti po zemlju kada Parlament Federacije nije u mogućnosti to učiniti. Svaka takva uredba ima snagu zakona, ali se njome ne mogu derogirati prava i slobode utvrđene Ustavom.⁴¹

36 Član II tačka 2. Ustava Bosne i Hercegovine.

37 Živanović, M. (ur.), *op. cit.* u bilj. 32, str. 41.

38 Pitanje nacije u Bosni i Hercegovini je, poput mnogih drugih pitanja, sporno. Odnosno, ne može se govoriti o postojanju jedne nacije, već čak tri nacije uz ostale građane, te bi moglo biti sporno pitanje koje nacije je opstanak ugrožen.

39 Član 15. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, *op. cit.* u bilj. 9.

40 Član 70. stav 3. Ustava Republike Srpske.

41 Član 9. Ustava Federacije BiH.

Nadalje, u odredbama Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine⁴² propisuje se da je Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine nadležna da proglasi ratno stanje na zahtjev Predsjedništva Bosne i Hercegovine u slučaju direktnog napada na Bosnu i Hercegovinu ili dio Bosne i Hercegovine, kao i da proglasi vanredno stanje na zahtjev Predsjedništva Bosne i Hercegovine kada postoji prijetnja postojanju Bosne i Hercegovine, prijetnja napada na Bosnu i Hercegovinu ili bilo koji dio Bosne i Hercegovine ili neposredna ratna opasnost.⁴³ Nadalje, u članu 12. Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine navodi se da Predsjedništvo Bosne i Hercegovine donosi odluke konsenzusom te da je ono nadležno da zahtijeva proglašenje ratnog stanja od Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, kao i da zahtijeva proglašenje vanrednog stanja od Parlamentarne skupštine. U poglavlju IV ovog Zakona koje nosi naslov: Proglašenje ratnog ili vanrednog stanja (čl. 40.–43.), i poglavlju V – Prirodne i druge katastrofe i nesreće (čl. 44.–45.) regulisano je pitanje zahtjeva za proglašenje ratnog stanja ili vanrednog stanja, zatim rokova za razmatranje, kao i angažovanje oružanih snaga Bosne i Hercegovine u slučaju prirodnih i drugih katastrofa i nesreća. Prema tome, i ovdje postoji jedan poseban paradoks, a to je da se zakonom uređuje materija koja, u pravilu, spada u ustavnu materiju.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Odredbe člana II Ustava Bosne i Hercegovine u cjelini se odnose na ljudska prava i osnovne slobode. Naime, odredbe ovog člana sadrže listu prava i sloboda koje garantuje Ustav, a koja su gotovo identična pravima iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, ali i pored te činjenice Evropskoj konvenciji se daje posebno mjesto u ustavno-pravnom poretku Bosne i Hercegovine. Uživavanje navedenih prava i sloboda obezbijeđeno je svim licima u Bosni i Hercegovini, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Takođe, Ustav Bosne i Hercegovine stavio je poseban akcenat na poštovanje ljudskih prava i drugih obaveza koje proističu iz međunarodnog prava, poštovanjem opštih principa međunarodnog prava koji, prema Ustavu Bosne i Hercegovine, čine sastavni dio pravnog poretka Bosne i Hercegovine i njenih entiteta.

S druge strane, Ustav Bosne i Hercegovine ne sadrži izričite odredbe o ograničenjima i derogaciji ljudskih prava i osnovnih sloboda, već ograničenja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini proizlaze iz Evropske konvencije i njenih protokola koji se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ustavom Bosne i Hercegovine nije regulisano ni pitanje proglašenja ratnog i vanrednog stanja, već je to uređeno ustavima entiteta i Zakonom o odbrani Bosne i Hercegovine, što baš i nije čest slučaj da se ustavna materija reguliše zakonom.

Zbog toga je neophodno u procesu, eventualnih, ustavnih promjena, koje su i inače uslov za pristupanje Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji, na adekvatan način regulisati pitanje funkcionisanja Bosne i Hercegovine u uslovima vanrednog i ratnog stanja, s obzirom na to da su sve evropske države ustavno jasno odredile koji je to organ države koji može proglasiti vanredno i ratno stanje i pod kojim uslovima to može učiniti. Takođe, potrebno je regulisati i pitanje derogacije pojedinih ljudskih prava za slučaj postojanja ovih stanja, a svakako imajući u

42 Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 88/2005.

43 *Ibid.*, član 10.

vidu ustavnu odredbu da se niti jednim amandmanom na Ustav Bosne i Hercegovine ne može eliminisati, niti umanjiti bilo koje od prava i sloboda predviđenih članom II Ustava Bosne i Hercegovine.

LITERATURA

1. Bobio, N., *Liberalizam i demokratija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1995.
2. Dijk, van P., Hoof, van G. J. H., *Teorija i praksa Evropske konvencije o ljudskim pravima*, Treće izdanje, Muller, Fond otvoreno društvo BiH, Sarajevo, 2001.
3. Dimitrijević, V.; Popović, D.; Papić, T.; Petrović, V., *Međunarodno pravo ljudskih prava*, Drugo izdanje, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2007.
4. Dvorkin, R., *Sušтина individualnih prava*, JP Službeni list SRJ, CID, Beograd, Podgorica, 2001.
5. Finis, Dž., *Prirodno pravo*, CID, Podgorica, 2005.
6. Fridrih, K., *Konstitucionalna demokratija*, CID, Podgorica, 2005.
7. Gomien, D., *Kratak vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima*, 3. izdanje, Vijeće Evrope, Sarajevo, 2005.
8. Milosavljević, B., *Uvod u teoriju ustavnog prava*, Pravni fakultet Univerziteta Union i Javno preduzeće Službeni glasnik, Beograd, 2011.
9. Milosavljević, B., Popović, D., *Ustavno pravo*, Treće izmenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta Union i Javno preduzeće Službeni glasnik, Beograd, 2009.
10. Mitrović, Lj., *Uloga ustavnog suda u zaštiti i kontroli ustavnosti*, Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd, 2005.
11. Pavlović, G., Grbić-Pavlović, N., *Ustavne i međunarodnopravne garancije ljudskih prava u Bosni i Hercegovini kao osnov prevazilaženja nezaposlenosti*, u: Kovačević, B., Vejnović, D. (ur.), *Nezaposlenost...*, Zbornik radova, Klub intelektualaca 123, Evropski defnologija centar, Banja Luka, 2011., str. 238.–250.
12. Popović, D., *Evropsko pravo ljudskih prava*, JP Službeni glasnik, Beograd, 2012.
13. Savić, S., *Konstitutivnost naroda u Bosni i Hercegovini, Pravna priroda preambule*, Pravni fakultet, Banja Luka, 2000.
14. Weston, B., *Human rights, Human Rights Quarterly*, Vol. 6, No. 3, 1984, pp. 257–283.
15. Živanović, M. (ur.), *Ljudska prava u Bosni i Hercegovini 2008*, Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2009.

PRAVNI PROPISI

1. Evropska konvencija o ljudskim pravima (*The European Convention on Human Rights – formally the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*), usvojena od strane Savjeta Evrope u Rimu 4. novembra 1950. godine, a stupila je na snagu 3. septembra 1953. godine.
2. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (*The International Covenant on Civil and Political Rights*), usvojen je od Generalne skupštine Ujedinjenih nacija Rezolucijom broj 2200 A(XXI) od 16. decembra 1966. godine, a stupio je na snagu 23. marta 1976. godine.

3. Ustav Bosne i Hercegovine (*The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina – Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini*), Dejton, 1995.
4. Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 1/1994, 13/1997, 16/2002, 22/2002, 52/2002, 63/2003, 18/2003, 9/2004, 20/2004, 33/2004, 71/2005, 72/2005, 88/2008.
5. Ustav Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 21/1992 – prečišćeni tekst, 28/1994, 8/1996, 13/1996, 15/1996, 16/1996, 21/1996, 21/2002, 26/2002, 30/2002, 31/2002, 69/2002, 31/2003, 98/2003, 115/2005 i 117/2005.
6. Statut Brčko Distrikta BiH, Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, broj 17/2008 i 39/2009.
7. Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 88/2005.

MREŽNI IZVORI

1. <http://www.ljudskaprava.ba>
2. <http://www.parlament.ba>

Ljubinko Mitrović*

Nikolina Grbić Pavlović**

Gojko Pavlović***

HUMAN RIGHTS DEROGATION IN THE STATE OF EMERGENCY – THE CASE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

Human rights and their protection are a key segment of the constitutional order in Bosnia and Herzegovina. Article II of the Constitution of Bosnia and Herzegovina, as well as the Annex I to the Constitution of Bosnia and Herzegovina comprise an impressive list of human rights and international instruments to be applied in Bosnia and Herzegovina. However, in nowadays Bosnia and Herzegovina human rights grow to voice like empty platitudes used very often for daily political purposes, without real understanding of the notion and with no awareness of the effective mechanisms for their protection. In addition, the Constitution of Bosnia and Herzegovina includes neither provisions on human rights restriction nor provisions on the state of emergency or the state of war. Therefore, this paper aims at showing the certain specific features with regard to the possible human rights derogation in Bosnia and Herzegovina, arising from the mandatory direct applicability of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: Human rights, state of emergency, derogation, Bosnia and Herzegovina

* Ljubinko Mitrović, PhD, Full Professor at the Law Department of the University APEIRON in Banja Luka and the Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina, Jovana Surutke br. 13, 78000 Banja Luka. Email address: lj.mitrovic@ombudsmen.gov.ba.

** Nikolina Grbić Pavlović, PhD, Assistant Professor at the Law Department of the Internal Affairs College, University in Banja Luka, Živojina Mišića 10A, 78000 Banja Luka. Email address: nikolinagrbić@blic.net.

*** Gojko Pavlović, PhD, Assistant at the Security Department of the Internal Affairs College, University in Banja Luka, Živojina Mišića 10A, 78000 Banja Luka. Email address: pavlovićgojko@gmail.com.